

ДРАМАТИЧНИЙ ТЕКСТ У РАКУРСІ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Іванна Струк. Драматичний текст у ракурсі лінгвістичних досліджень.

У статті зроблено спробу окреслити основні проблеми дослідження драматичного тексту, визначити його місце у парадигмі текстових утворень. Виявлено специфіку, структуру та конститутивні ознаки драматичного тексту. Звернено увагу на розвиток та основні здобутки буковинської драматургії кінця XIX – початку XX ст.

Ключові слова: текст, драматичний текст, драматичний твір, зв'язність, цілісність, завершеність, членування, адресантність.

Иванна Струк. Драматический текст в ракурсе лингвистических исследований.

В статье сделана попытка рассмотреть основные проблемы исследования драматического текста, определить его место в парадигме текстовых образований. Выявлена специфика, структура и конститутивные признаки драматического текста. Обращено внимание на развитие и основные достижения буковинской драматургии конца XIX – начала XX в.

Ключевые слова: текст, драматический текст, драматическое произведение, связность, целостность, завершенность, членение, адресантность.

Ivanna Struk. Dramatic text in perspective of linguistic study.

This article attempts to outline the main research problems dramatic text, determine its place in the paradigm of text structures. The specific, structure and main features dramatic text. Attention is paid to the development and major achievements Bukovina dramatic late XIX - early XX century.

Keywords: text, dramatic text, drama, coherence, integrity, completeness, division, adresantnist.

Незаперчним фактом є те, що текст є двовекторною одиницею: явище культури і засіб комунікації. Текст як культурний феномен надзвичайно багатопланове явище, і це зумовлює множинність його дефініцій. Філософська реальність *текст* не має чітких меж, її характеризує аморфність. Поняття *тексту* розширилося до меж культури. Виявляється, що читати можна не тільки книжки, але й картини, кінофільми, ритуали тощо. „Розширення меж поняття „текст” розглядається, як відомо, у зв'язку з так званою пантекстуальністю, сутність якої образно визначають слова німецького ученого: „Тексти всіх різновидів залишають свою паперову домівку і захоплюють раніше сім'ютично не доторкані землі” (Schmitz 1886:26) [19, с. 84]. Однак, на думку І. С. Попової, „більшість указаних ознак тексту об'єктивно виявляються надлишковими при тлумаченні цього лінгвістичного утворення як синтаксичної одиниці, тобто поза його жанровими характеристиками, властивими літературно-художньому твору чи якомусь офіційному документу, а також без настанови на його обсяг, на текст як послідовність висловлень” [13, с. 146]. Дослідниця відзначає, що текстом може бути будь-яка синтаксична одиниця, навіть окремі слова (*Автовокзал, Перехід, Харчі*) чи літери (*М* (метро), *Р* (парковка)). З-поміж текстового розмаїття особливе місце посідає драматичний текст (далі ДТ), який має свою специфіку. Будучи дворівневим утворенням, драматичний текст представлений авторським мовленням у формі ремарок і мовленням героїв у формі реплік.

Тривалий час у мовознавстві панували два розуміння тексту – широке й вузьке. Широке розуміння пов'язане з усним і письмовим текстом, а вузьке – лише з письмовим. О. В. Абаїмова говорить про письмовий текст як об'єкт лінгвістичного дослідження [1, с. 13]. І. Р. Гальперін визначає текст як „твір мовленнєвого процесу, який є завершеним, літературно опрацьованим відповідно до типу документа; твір, що складається із заголовка і ряду особливих одиниць (надфразних єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, і має певну цілеспрямованість та прагматичну настанову” [5, с. 18]. Однак лінгвістична думка знає і протилежний погляд. Американські дескриптивісти – Дж. Лайонз, Л. Блумфілд, навпаки, заперечували існування особливого різновиду мови – його письмового варіанта, вважаючи звукове мовлення єдиним реальним існуванням мови. Так, Л. Блумфілд стверджував, що „письмо – це не мова, а всього лише один із способів фіксації мови за допомогою видимих знаків” [4, с. 35]. За такою логікою, можна дійти висновку, що єдиною формою

існування тексту є його усна форма. У цьому аспекті ДТ також має особливість. Незважаючи на те, що основним способом відтворення інформації є усне мовлення, у ДТ реалізується вторинна моделювальна система, за визначенням Ю. М. Лотмана, тобто опрацьована часом і людьми мова [12, с. 16], проте має місце імітація первинної моделювальної системи, мовлення персонажів – це імітація спонтанного мовлення (квазіспонтанне мовлення). Тобто у ДТ мова має різні ступені сублімації.

У тлумачення тексту кожен дослідник вкладає своє розуміння, виходячи з постулатів тієї науки або напряму, представником якої він є. Проте в усіх визначеннях тексту міститься вказівка на його прагматичну спрямованість. Пор.: Текст – „складна комунікативна одиниця найвищого порядку, продукт і предмет комунікативно-пізнавальної діяльності” [7, с. 135]; „...будь-яке комунікативне утворення, яке відповідає комунікативній меті співрозмовників” [2, с. 12]; „...будь-який внутрішньо організований уривок, який становить продукт мовленнєвої діяльності, складається із зв'язаних між собою речень (висловлень) і за своїми розмірами більший за речення (висловлення)” [9, с. 78]; „...певна упорядкована сукупність речень, об'єднана різними типами лексичного, граматичного, логічного зв'язку, здатна передавати певним чином організовану і спрямовану інформацію” [17, с. 11]. Є. Бартмінський у визначенні тексту акцентує увагу на складній поліфонічній структурі лінгвістичної одиниці. Пор.: „Текст – це надфразна мовна одиниця, макрознак, який має певні жанрові та стилістичні ознаки (кваліфікатори тексту), підлягає цілісній семантичній та комунікативній інтерпретації, відзначається структурною інтегрованістю й тематичною зв'язністю, дозволяє внутрішнє семантичне членування, а у випадку розлогих текстів – логічне та композиційне” [3, с. 290]. О. О. Леонтьєв пропонує семантично конденсовану та лаконічну за формою дефініцію: „Текст є функціонально завершеним мовленнєвим цілим” [10, с. 28]. Текст як „будь-яке комунікативно значуще, формально й змістовно завершене мовленнєве утворення, побудоване з певною прагматичною настановою” [13, с. 149] розглядає І. С. Попова.

Прагматична специфіка ДТ у наявності двох реципієнтів – глядача і читача. Вважаємо за доцільне розмежовувати поняття *драматичний текст* і *драматичний твір*. Глядач корелює з драматичним твором, а відтворювана на його основі сценічна дія сприймається двома шляхами – візуально і у формі реального мовлення дійових осіб (зорово-слуховий канал зв'язку). Велику роль у продукуванні драматичного твору відіграє театральність, зумовлена вербально-соматичним субкодом. Читач взаємодіє з ДТ, сприймання змісту тексту відбувається внаслідок читання (зоровий канал зв'язку).

У сучасному мовознавстві ДТ є одним з найцікавіших об'єктів дослідження і вивчення у різних аспектах. У комунікативно-прагматичній парадигмі ДТ визначено як специфічний тип художнього тексту, що має свої структурно-мовленнєві особливості, зумовлені поєднанням інформаційних, прагматичних, стилістичних і когнітивних аспектів, де прагматичний аспект виявлено в мовленнєвих актах, синтаксичній організації реплік, інформаційній насиченості, іллокутивній чіткості з характерним рухом від упорядкованої просторово-часової та причиново-наслідкової організації дії, виражено через правило трьох єдностей у об'ємно-прагматичному розподілі реплік (Л. В. Солощук, Н. С. Ольховська, Я. А. Бондаренко, В. Г. Івойлова, К. А. Долініна, Н. М. Сафанова, А. Кеннеді). У межах лінгвокогнітивного підходу драму трактовано як процес і продукт стилізованої й типізованої мовленнєво-розумової діяльності та фізичної активності персонажів, що виступає засобом розкриття задуму адресанта, відображає ментальність, особливості мовлення представників мовного соціуму та усвідомлення драматургом навколишньої дійсності (Х. В. Старовойтова, Р. Кортні). У лінгвостилістичному аспекті драму розглянуто як продукт діяльності, що розкриває актуальні моральні, етичні й естетичні проблеми певної епохи, результат набору слів, форм, конструкцій, що залежать від змісту задуму, законів та можливостей мови (А. Г. Бакланова, М. Г. Горюнова, Н. А. Мостова, С. С. Беркнер, Н. В. Возненко, Л. Ф. Толмачова). У руслі гендерної лінгвістики Н. Д. Борисенко розглядає ДТ як продукт діяльності автора, в якому втілено мовне і мовленнєве відображення комунікативних стереотипів, зумовлених гендером і притаманних суспільству, членом якого є автор. В. Г. Ніконова, з огляду на поетико-когнітивний аспект, визначає драматичний текст як сукупність мовних і ментальних структур художнього світу письменника, результат складного процесу індивідуально-авторської інтерпретації реального світу, зумовленого історичними та культурними традиціями певної епохи, а також вимогами жанру трагедії як типу тексту.

На нашу думку, *драматичний текст* – це дворівневе утворення, що становить єдність вербальної та невербальної комунікації. Вербальна комунікація, як визначає О. О. Селіванова, – це „цілеспрямована лінгвопсихоментальна діяльність адресанта й адресата у процесі інформаційного обміну та впливу на співрозмовника за допомогою знаків природної мови” [15, с. 58]. Вербальна комунікація не існує у чистому вигляді, а є складником комунікативних процесів, у реалізації яких беруть активну участь і засоби спілкування. За підрахунками дослідників, усна комунікація здійснюється здебільшого за допомогою паравербальних засобів, на які припадає 60–80 % інформації, і лише 20–40 % інформації передається вербальними засобами. Тому, незважаючи на важливість вербальних засобів спілкування, реальний процес взаємодії особистостей здійснюється у деякій мірі через посередництво невербальних та паравербальних засобів комунікації.

Паравербальні та невербальні засоби комунікації супроводжують вербальне мовлення і відіграють значну роль у процесі спілкування, реалізують мовлення комунікантів, доповнюють й уточнюють його, надають емотивності й експресивності. Наприклад, вживання паралінгвістичних засобів при встановленні контакту між співрозмовниками може розкривати, певним чином, мету спілкування, стосунки між співрозмовниками, їх соціальний статус. Вибір таких засобів при привітанні обумовлюється як комунікативною ситуацією, так і індивідуальними характеристиками комунікантів (стать, вік, індивідуальні особливості характеру).

Найвиразніше взаємовплив вербальних і невербальних засобів комунікації простежується у усному розмовному мовленні, що досить повно репрезентоване у ДТ, який умовно складається з двох частин: діалогічне та монологічне мовлення персонажів представлене вербальними засобами комунікації, а ремарки, що супроводжують їх мовленнєві дії, відображають паравербальні та невербальні характеристики у процесі спілкування. Супровідні ремарки, авторські зауваження, які проникають в діалоги чи супроводжують репліки дійових осіб, сприяють просуванню сценічного розвитку дій [8, с. 257], відображені в інтонації, поведінці персонажів, розвитку подій на сцені, для читача ж вони пояснюють зміст реплік, вказують на зміни, що відбуваються в певній ситуації. Репліка і ремарка взаємопов’язані: репліка без ремарки неоднозначна, іноді просто нелогічна, а ремарка без репліки не має смислу. Відповідно вербальні та невербальні засоби у ДТ доповнюють одні одних, взаємодіють як складники єдиного комунікативного процесу.

Отже, ДТ є різновидом художнього тексту, що становить сплав авторського мовлення і мовлення героїв. У ДТ авторське мовлення і мовлення героїв чітко розмежоване. На відміну, від будь якого художнього тексту, структурною одиницею якого є надфразна єдність, ДТ має дві конструктивні одиниці – *ремарку* як вияв авторського мовлення та *репліку*, що репрезентує мовлення героїв.

Художній текст визначаємо як семіотичну одиницю, яку характеризує неоднозначність семантики і множинність інтерпретацій, він має певні конститутивні ознаки. Питання про конститутивні ознаки тексту, в ролі яких постають текстуальні категорії, остаточно не розв’язане. Кожен дослідник відповідно до потреб дослідження, типу аналізованого тексту визначає свій перелік категорійних ознак. Найбільш повний опис категорійних ознак тексту знаходимо в монографії І. Р. Гальперіна „Текст как объект лингвистического исследования”. Зокрема, дослідник виділяє такі текстові категорії: види інформації у тексті, членування тексту, когезія (внутрішньотекстові зв’язки), континуум, автосемантия уривків тексту, інтеграція та завершеність тексту. Усі категорії тексту, на думку автора, можуть бути зведені до меншої кількості параметрів, які визнають й інші дослідники [5].

З. Я. Тураєва розглядає категорії тексту як найбільш загальні і суттєві ознаки, що становлять сходинки у пізнанні його онтологічних, гносеологічних та структурних характеристик. Опис та вивчення категорій тексту передбачає як таксонімічні (класифікаційні), так і квалітативні дослідження. Вона поділяє всі категорії тексту на дві групи: структурні та змістові, або концептуальні. Усі категорії тексту взаємозумовлені, але перші належать тексту як лінгвістичному об’єкту, а другі відображають процес відтворення у тексті об’єктивної дійсності; перші закладені у самій структурі тексту, другі здійснюють зв’язок між текстом і об’єктивною дійсністю, яка відтворена в ньому. До структурних категорій тексту належать зв’язність, інтеграція, прогресія, стагнація, до змістових – образ автора, художній простір та час, інформативність, причинність, підтекст, модальність. Усі категорії мають план змісту і план вираження. У формуванні категорій тексту беруть участь одиниці різних рівнів у їх взаємодії та взаємозв’язку [17]. Згодом до цих

категорій у науковій літературі було долучено інші категорії, наприклад, адресованості (О. П. Воробйова), емотивності (В. І. Шаховський). Загалом у 90-их рр. у науковій літературі налічувалося більше 50-ти текстових категорій [19, с. 20].

Думаємо, що конститутивними ознаками ДТ тексту є зв'язність і цілісність, завершеність, членування, адресантність. *Зв'язність* (когезія) регулюється в синтагматичному розрізі і є категорією логічного плану, що детермінує продукування та сприйняття тексту як одиниці мови. Фрагмент дійсності, вербалізований у ДТ, багатомірний, багаторівневий, текст – лінійна та одномірна одиниця. Об'ємність, багатомірність дійсності відтворена за допомогою зв'язків між одиницями тексту. Категорію зв'язності тлумачать як горизонтальну категорію, зумовлену лінійним характером тексту [14, с. 84]. Зв'язність у ДТ визначається у двох планах: 1) зв'язки між репліками; 2) зв'язки між реплікою і ремаркою. *Цілісність* тексту – це перш за все, тематична, концептуальна, модальна єдність. Поняття цілісності ґрунтується на його змістовій та структурній організації. На відміну від зв'язності, цілісність – це вертикальна категорія, яка апелює до мислення слухача. Цілісність у ДТ забезпечують єдність початкової та кінцевої частин драматичного тексту.

Як субкатегорія до цілісності входить завершеність. У науці точиться дискусія щодо тотожності/відмінності категорій цілісності та завершеності. Так, І. Р. Гальперін вважає, що завершеність тексту передбачає його цілісність [5]. Натомість, О. О. Леонт'єв розмежовує цілісність та завершеність [11]. Показники тексту в його відмежованості, тобто в наявності меж тексту (початку і кінця). Драматичний текст має чітко визначений специфічний початок (перелік дійових осіб, а також початкова або вступна ремарка) та чітко визначену кінцеву межу (кінцева ремарка).

Наукове осмислення категорії *членування* пов'язано з виділенням у тексті на одній підваліні структурних, формально виражених однотипних частин, компонентів. І. Р. Гальперін запропонував виділити два типи членування тексту: об'ємно-прагматичне і контекстно-варіативне. До першого типу він відносить членування тексту на томи, книги, глави, абзаци. До другого типу – наступні форми мовленнєвотворних актів: 1) мову автора: оповідання; опис; міркування автора; 2) чужу мову: діалог, цитацію; невластно-прямую мову [6, с. 57]. У ДТ об'ємно-прагматичний рівень охоплює акт, дію, які можуть поділятися на яви, виходи; контекстуально-варіативне членування передбачає взаємозв'язок вербальної (репліка, діалогічна єдність, діалог, полілог, монолог) та невербальної комунікації (ремарки).

Категорія *адресантності* у ДТ пов'язана з візуально-слуховим каналом зв'язку між інформатором (автор, персонаж) та інтерпретатором (глядач, читач), що зумовлює наявність невербальних засобів передачі інформації. Специфікою ДТ є ремарки, які розраховані лише на читача, однак сприяють доведенню теми та ідеї до глядача, тобто читач є проміжною ланкою між адресантом (автором) і адресатом (глядачем). Читачем же може бути й актор, який є своєрідним посередником між автором і глядачем, він трансформує графічний текст у звуковий. Як для актора, так і для режисера ремарки є суттєвим орієнтувальним засобом у їх роботі над матеріалізацією тексту п'єси у просторі сцени.

Щодо ДТ, то він являє собою синтез двох мистецтв: мистецтва художньої літератури та мистецтва театрального. І основним знаряддям цих двох мистецтв є слово. Все це зумовлює суттєву специфіку мовної організації драматичного твору, особливості його поетики. Слово тут виступає і як дія, і як вихідний матеріал для організації цієї дії в сценічних умовах.

Драматичний твір визначаємо як семіотичну одиницю, у створенні якої беруть участь різні види мистецтва – театр, живопис, – соціально-культурний феномен, що відіграє важливу роль у створенні мовної картини світу певного соціуму.

Драматургічні здобутки є індикатором розвитку культури на Буковині кінця XIX – початку XX століття. Розвиток театральної справи на Буковині бере свій початок з 1869 року, коли при чернівецькій „Руській бесіді” було утворено аматорські драматичні гуртки. Активізація аматорської діяльності буковинських українців припадає на початок 80-х років. Як відомо з преси, у 1882 р. в Чернівцях були показані комедія на дві дії німецького драматурга А. Коцебу „Заздрісна жінка”, а також „Наталка Полтавка” І. Котляревського і переробка з якоїсь німецької оперети під назвою „Лови на мужа”. У березні 1884 р. було створено „Перше руське драматичне товариство в Чернівцях”. Головою його було обрано драматурга і композитора С. Воробкевича, „артистичним директором” – М. Коралевича, який разом з колишніми акторами „Руської бесіди” Т. Романович та М. Романович складав ядро цього товариства. Про інших аматорів – учасників гуртка не

збереглося ніяких відомостей. Почесними членами товариства були обрані Ю. Федькович та С. Воробкевич. Репертуар чернівецького аматорського товариства складався з популярних, апробованих як на професійній, так і на аматорській сцені в Галичині п'єс наддніпрянських драматургів („Наталка Полтавка” І. Котляревського, „Бувальщина” А. Велисовського, „Кум-мірошник, або Сатана в бочці” В. Дмитренка), а також переробок із західноєвропейської драматургії.

Творчий доробок буковинських письменників – Ю. Федьковича, С. Воробкевича та С. Яричевського, І. Синюка становить високе досягнення в галузі української драматургії. Правда, на відміну від С. Воробкевича, який успішно дебютував у 1875 р. на сцені Львівського театру з мелодрамою „Гнат Приблуда” (не менш оригінальними й успішними є його наступні п'єси – „Убога Марта” (1878), „Пані молода з Боснії” (1880) „Новий двірник” (1883), „Пан Мандатор” (1882) та ін., які здобули сценічний успіх), Ю. Федькович та С. Яричевський як драматурги за життя зазнали значно меншої слави. Драматична спадщина Ю. Федьковича складається з комедії „Так вам треба” і пізнішої її переробки „Сватання на гостинці”, трьох редакцій драми „Довбуш”, п'єси „Як козам роги виправляють” (переробка комедії Шекспіра „Приборкання непокірної”), комедії „Запечатаний двірник” (переробка з німецької), мелодрами „Керманіч” у двох редакціях, історичної драми „Хмельницький” у трьох редакціях, німецького варіанта драми „Довбуш”, перекладів драм Шекспіра „Гамлет” і „Макбет” та переробки трагедії німецького драматурга Р. Готшала „Мазепа”. Ці твори були написані в різний час. Загалом же можна сказати, що до драматичного жанру Ю. Федькович звертався, починаючи з 1864 р., коли була написана комедія „Так вам треба” (опублікована 1865 р.), і аж до кінця своїх днів. Роботі в галузі драматургії і театру Ю. Федькович надавав великої ваги, вкладаючи в цю справу багато душі, нервів і зусиль. Побачити свої п'єси на сцені було найзаповітнішою мрією письменника. Ця мрія почала здійснюватися влітку 1877 р., коли драматичними творами Ю. Федьковича зацікавився директор першого професійного театру в Галичині Омелян Бачинський. Він підготував режисерський текст драми „Довбуш”, зробивши деякі зміни і перестановки в оригіналі, одержаному безпосередньо від автора. Прем'єра „Довбуша” відбулася 27 грудня 1877 р. в м. Вижниці. Через день виставу повторили. Але п'єса успіху не мала і тому була знята з репертуару. Ще раз спробували поставити „Довбуша” в рік смерті Ю. Федьковича (1888). І теж безуспішно.

Гідним продовжувачем традицій Ю. Федьковича та С. Воробкевича був один з найталановитіших українських письменників Буковини, видавець, громадський діяч, педагог Іван Синюк. Творчий доробок І. Синюка порівняно невеликий, але актуальністю порушених питань, неординарним підходом до їх вирішення, жанрово-стильовою різноманітністю важливий, має не тільки вузько буковинське, а й загальноукраїнське значення. Окрім прозових творів, що складають основну частину літературної спадщини І. Синюка, зовсім незначне місце займають дві драматичні п'єси – „Мужики” (1901 р.) та „Чесна Вероня” (1933 р.), які порушують важливі соціальні проблеми.

Не менш оригінальною низкою яскравих художніх творів представлена творчість ще одного письменника – Сильвестра Яричевського. Хоча багато з того, що він написав в останні роки свого життя, залишилося ненадрукованим внаслідок обставин Першої світової війни. А його архів, який зберігався в родині, зазнав багато втрат, внаслідок поневірянь родини в роки другої світової війни. З другого боку, внаслідок різних обставин, ім'я письменника, яке користувалося на початку століття на Буковині великою популярністю, потроху стало забуватись. Інтерес до його спадщини оновився лише внаслідок кількох публікацій віршів на сторінках чотиритомної „Антології української поезії” (Київ, 1957). Повне видання творів С. Яричевського вийшло у Бухаресті у двох томах лише у 1977 – 1978 рр. завдяки літературознавцю Магдалині Ласло-Куцок, якій належить підготовка текстів до видання, вступна стаття та примітки. Творчістю С. Яричевського цікавилися такі відомі радянські літературознавці, як Федір Погребенник, колишній учень письменника, Іван Абрамюк, викладач Чернівецького національного університету, письменник Михайло Івасюк, який захистив у 1971 році дисертацію про життя і творчість С. Яричевського. На сьогодні дослідженням творчості С. Яричевського активно займається проф. Чернівецького національного університету Володимир Антофійчук. Драматичні твори С. Яричевського (комедії „Де згода в родині” (1896 р.), драматична поема „Горемир”, віршована драма „Початок кінця”, суспільна драма „Боягузи”, драматична алегорія „Небесні співці”) привертають своєю яскравою, живою мовою і слугують прекрасним матеріалом не тільки для літературознавчих, але й також для мовознавчих досліджень

Буковинські драматурги, відтворюючи звичаї, традиції, спосіб мислення, морально-етичні пріоритети, генетичні задатки, світовідчуття та ментальні орієнтири дійових осіб, намагалися показати у всій красі та багатогранності український національний характер, щедрість його душі, сентиментальність, благородство, вірність батьківським заповітам, любов та взаємоповагу. Драматичні твори буковинських письменників заслуговують на старанне вивчення і ретельне дослідження, в тому числі й такого проблемного і малодослідженого питання, як комунікативна будова тексту, яка залежить від жанрової специфіки й індивідуального стилю письменника.

Отже, прагматична специфіка драми як універсуму культури і засобу комунікації дозволяє розмежувати драматичний текст і драматичний твір, які перебувають у відношеннях включення: ДТ як лінгвістичний феномен впливає на читача, а драматичний твір вербалізує театральну дію для глядача.

Література

1. Абаїмова О. В. Семантико-синтаксичні та інтонаційні особливості монологу в діалогічній мові англійської художньої прози : дисс канд. філол. наук / О. В. Абаїмова. – Одеса, ОГУ, 1998. – С. 12–19.
2. Акишина А. А. Структура целого текста / Алла Александровна Акишина. – М : Наука, 1979. – Ч. 1. – 88 с.
3. Бартми́нский Е. Языковой образ мира : очерки по этнолингвистике / Ежи Бартми́нский; [пер. с пол.]. – М. : Индрик, 2005. – 528 с.
4. Блумфилд Л. Язык / Леонард Блумфилд ; [пер. с англ. Е.С. Кубряковой и В.П. Мурат ; коммент. Е.С. Кубряковой ; под ред и с предисл. М.М. Гухман]. – М. : Прогресс, 1968. – 608 с.
5. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистических исследований / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 139 с.
6. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин – М. : КомКнига. – 2007. – 144 с.
7. Гетьман З. О. Лінгвістична модель іспанського діалогічного мовлення: принципи граматичної побудови діалогічного тексту [Текст]: дис... д-ра філол. наук: 10.02.05 / Гетьман Зоя Олександрівна; Київський ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1996. – 465 с.
8. Гуїванок Н. В., Лучак Г. Р. Структура ремаркових надфразних єдностей (на матеріалі драм. творів І.Карпенка-Карого) // Наук. вісник Чернівецького у-ту: збірник наук. праць.– Вип. 83: Слов'янська філологія. – Чернівці: Рута, 2000. – С. 253–265.
9. Лаптева О. А. Дискретность в усном монологе / О. А. Лаптева // Русский язык. Текст как целое и компоненты текста. Виноградовские чтения 11 / [отв. ред. Н. Ю. Шведова]. – М.: Наука, 1982. – С. 77–105.
10. Леонтьев А. А. Высказывание как предмет лингвистики, психолингвистики и теории коммуникации / А. А. Леонтьев // Синтаксис текста: сб. ст. / [отв. ред. Г. А. Золотова]; АН СССР, Ин-т рус. яз. – М. : Наука, 1979. – С. 18–36.
11. Леонтьев А. А. Признаки связности и цельности текста / А. А. Леонтьев. // Лингвистика текста: [сб. науч. тр.]. – М., 1975. – Вып. 103. – С. 60–70.
12. Лотман Ю. М. Структура художественного текста / Юрий Михайлович Лотман. – М. : Искусство, 1970. – 384 с.
13. Попова І. С. Фундаментальні категорії метамови українського синтаксису (одиниця, зв'язок, модель): монографія / І. С. Попова. – Д. : Вид-во ДНУ, 2009. – 432 с.
14. Руснак Н. О. Діалектний текст: лінгвокогнітивний та прагматичний аспекти дослідження: дисер. на здобуття доктора філол. наук.: спец. 10.02.01. – українська мова / Руснак Наталія Олександрівна. – Чернівці, 20011. – 467 с.
15. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енцикл. / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
16. Слюсар Н. О. Структурно-функціональні особливості драматургічних текстів : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Слюсар Наталія Олександрівна ; Дніпропетр. нац. ун-т. – Д., 2004. – 18 с.
17. Тураева З. Я. Лингвистика текста. (Текст: структура и семантика): [учеб. пособ. для пед. ин-тов] / Зинаида Яковлевна Тураева. – М. : Просвещение, 1986. – 126 с.
18. Уколова Л. Э. Специфика драмы (системный опыт анализа): Уч. Пособие / Л. С. Уколова. – Днепропетровск. Изд-во ДГУ, 1991. – 172 с.
19. Чернявская В. Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность: учеб. пособ. / Валерия Евгеньевна Чернявская. – М. : Либроком, 2009. – 248 с.